

Nařízení Polské biskupské konference (PBK) ve věci tzv. vrátkové zpovědi¹

Nařízení č. 2/368/2015 ze dne 12. března 2015

Polská biskupská konference na 368. plenárním zasedání, jež se uskutečnilo ve Varšavě ve dnech 11.–12. března 2015, poté co se seznámila se stanoviskem teologické komise ve věci tzv. vrátkové zpovědi, na základě čl. 9 Statutu PBK přijala rozhodnutí o zákazu používání této praktiky. Náležitou formou je v církvi osvědčená a obvyklá praktika generální zpovědi, prováděná v souladu s platnými předpisy týkajícími se svátosti pokání a smíření.

Nařízení vstupuje v platnost dnem přijetí.

+ *Stanisław Gądecki*
Arcibiskup metropolita poznaňský
Předseda PBK

+ *Artur Miziński*
Generální sekretář PBK

Teologické stanovisko komise pro nauku víry PBK ve věci tzv. vrátkové zpovědi

1. V poslední době jsme svědky toho, že se objevuje nová forma slavení svátosti smíření v podobě tzv. vrátkové zpovědi. Její geneze není zcela jasná. Dosud nikdo neuvádí jasnou a přesnou definici „vrátkové zpovědi“, přitom se však tato praktika šíří. Sám její název je nejasný a tajemný. Někteří v této souvislosti hovoří o generální zpovědi doplněné modlitbou za osvobození. Takové označení je však zavádějící a může uvádět v omyl. Jak plyne z materiálů, jež byly komisi doručeny, podstata této zpovědi spočívá v zavírání „vrátek“ (odtud název „vrátková“), která hřích (osobní či „generační“) otevřel satanovi, čímž mu umožnil mít nad člověkem jistou moc. Charakteristickým rysem „vrátkové zpovědi“ je významně rozšířené zpytování svědomí, byť omezené pouze na první přikázání Desatera (nejde tedy o generální zpověď), a modlitba za osvobození, jež občas přechází do podoby velkého exorcismu. Praktika tohoto typu vyžaduje hlubší reflexi a teologické i pastorační zhodnocení.

2. Různé popisy „vrátkové zpovědi“ naznačují, že zde máme do činění s jistým druhem syketismu, jenž spočívá ve spojování svátosti smíření s prvky psychoterapie a

¹ http://episkopat.pl/dokumenty/6537.1.Decyzja_KEP_w_sprawie_tzw_spowiedzi_furtkowej.html

exorcismu. Tyto tři součásti je nutno zřetelně oddělit, protože představují tři různé úrovně pomoci, jež je člověku poskytována. Překračování těchto úrovní je ve většině případů překračováním hranic vlastních kompetencí, což může u penitenta způsobit závažné psychické a duchovní škody. Z tohoto aspektu se „vrátková zpověď“ jeví jako skutečná duchovní hrozba. Kromě toho je třeba podotknout, že souhlas se zavedením nové formy svátosti smíření, a to bez svolení příslušných církevních orgánů (!), by mohl spustit lavinu obdobných nápadů na „vylepšování“ svátosti smíření. Jako příklad zde může posloužit již praktikovaná zpověď s uzdravováním otceva obrazu. V této situaci hrozí chaos a nakonec rozpad jedné svátosti pokání a smíření. V honbě za neobvyklostí mohou věřící odmítat „normální“ zpověď, jež podle jejich přesvědčení nemá žádnou hodnotu. Hrozí, že se objeví kněží-specialisté, pomazaní či samozvaní „guruové“, jež mají monopol na provádění takové či onaké formy svátosti smíření.

3. Podstatným prvkem praktikování tzv. vrátkové zpovědi je prozkoumat prostřednictvím rozsáhlého souboru otázek až na třech úrovních (penitent, rodina, předci), zda hříchy spáchané v minulosti nejsou nadále otevřenými „vrátky“ pro zlého ducha, která je třeba zavřít. Takové pojetí naznačuje, že potomkové nesou následky hříchů předků, což by navazovalo na přesvědčení Starého zákona o kolektivní odpovědnosti. Starý zákon toto přesvědčení potvrzuje výrokem ve formě přísloví: „*Otcové jedli nezralé hrozny a synům trnou zuby*“ (Jer 31,29; Ez 18,2). Proroci Jeremjáš a Ezechiel citující toto přísloví však jednomyslně konstatují, že princip kolektivní odpovědnosti je mylný a nelze se jím řídit (Jer 31,30; Ez 18,3–4). Nikdo nenes odpovědnost za viny předků. Dějiny lidí, celého národa jsou sice dějinami hříchu, avšak o smrti a duchovním životě rozhoduje postoj každého člověka v dané situaci (srov. Dt 24,16). Ve světle individuální odpovědnosti nese každý před Bohem za své činy osobní odpovědnost. Naplno to potvrzuje Nový zákon, v němž se nesetkáváme s žádným případem, kdy by se jeho text odvolával na hříšnou minulost předků, a tímto způsobem odůvodňoval aktuální přítomnost démonických vazeb.

4. Zavádění modlitby za osvobození, jež občas přechází do podoby velkého exorcismu, do rituálu svátosti smíření je závažným zneužitím kompetencí. Dodatečná modlitba za osvobození zpochybňuje účinnost dříve uděleného svátostného rozhřešení. Je třeba mít na paměti, že již sama zpověď je exorcismem a že osvobození z viny je plodem zkušenosti absolutního ospravedlnění, jaké se věřícím dostává v rozhřešení. Totéž se týká jiných prvků „vrátkové zpovědi“, které Obřady pokání nepředpokládají. Je třeba s rozhodností zdůraznit, že svátosti jsou dobrem církve a že žádný kněz není oprávněn do svátostného ritu stanoveného příslušnými církevními orgány svévolně zavádět nové prvky. Veškeré inovace v této oblasti, činěné bez vědomí a souhlasu příslušných instancí, jsou zneužitím.

5. Nebezpečné je také vyhledávání nových zpovědníků za účelem lokalizace „vrátek“ a jejich definitivního uzavření. Pojí se s tím mnohonásobné opakování téže zpovědi až k dosažení konečného výsledku. Praktika tohoto druhu může vést k pochybnostem a k oslabení víry v neomezenou moc Božího milosrdenství. Kromě toho se zde vychází

z předpokladu, že nějaký hřích, který penitent bez vlastní viny neuvedl (např. následkem toho, že na něj zapomněl), zůstává neodpuštěn a i nadále může představovat „vrátka” pro zlého ducha. To je v rozporu s učením církve, podle nějž se pro platnost zpovědi vždy a nutně vyžaduje formální úplnost vyznání hříchů, avšak nikoli nezbytně úplnost materiální.

6. Neodůvodněné je také přesvědčení, že „vrátka” zlému duchovi otevírají jen některá porušení. V důsledku toho se zpytování svědomí u „vrátkové zpovědi” omezuje jen na jedno (obvykle první) přikázání, což závažně narušuje integritu této svátosti. K tomu se ještě připojuje zpověď z cizích hříchů (tzv. generačních hříchů). Církev takovou praxi nezná. Všechna přikázání Desatera tvoří v souladu s učením církve právě naopak nedílný celek. V souvislosti s tím je porušení jednoho z přikázání současně porušením ostatních (srov. Jk 2,10–11; KKC 2069). Katechismus katolické církve v duchu tridentského koncilu jasně uvádí, že je nezbytné, aby věřící ve zpovědi uvedli všechny smrtelné hříchy, „i když se jedná o velmi skryté hříchy spáchané jen proti dvěma posledním přikázáním Desatera, protože zraňují duši mnohem závažněji a jsou mnohem nebezpečnější než ty spáchané veřejně” (KKC 1456).

7. Výhrady budí také způsob, jakým je při příležitosti „vrátkové zpovědi” prováděno zpytování svědomí. Zpovědník nemůže zapomínat na fakt, že podstatou svátosti smíření je svoboda penitenta a reflexe jeho svědomí. Při přípravě ke zpovědi musí sám penitent provést akt sebehodnocení a následně vyjádřit lítost nad svými hříchy a rozhodnout se pro nápravu. Zpovědník má penitenta přirozeně podpořit v tom, aby zpověď správně prožil a aby neodcházel ze zpovědnice s pochybnostmi mj. o integritě zpovědi. Nemůže však penitenta zastoupit při nalézání pravdy o jeho vlastním životě. Je-li s penitentem prováděno monstózně přebujelé zpytování svědomí, a to výlučně z hlediska hříchů, které měly údajně otevřít „vrátka” satanovi, soustředujeme se na něj jako na hlavního původce zla, a nikoli na úplnou pravdu o člověku. Sama zpověď není vhodnou chvílí k provádění zpytování svědomí spolu s penitentem. Dodatečné otázky mají sloužit mimo jiné upřesnění materie hříchu, objasnění sporných, nejasně nebo povrchně formulovaných záležitostí. V průběhu zpovědi si také nelze činit poznámky (např. týkající se hříchů, jmen démonů apod.); ty totiž hrozí porušením zpovědního tajemství.

8. Oblastí, v níž věřící získávají citlivost vůči různým druhům duchovního ohrožení, je široce chápané učení církve. Vhodným místem k tomuto účelu je společné naslouchání slovu Božímu v obřadu smíření mnoha penitentů s individuální zpovědí, eventuálně také bohoslužby smíření v rámci další přípravy věřících ke svátosti smíření. Před individuální zpovědí, v kázání nebo zpytování svědomí vedeném celebrantem nastává vhodná chvíle k možnému zvýšení citlivosti věřících vůči nebezpečí různých zotročení. Věřící, jež jsou si vědomi těchto ohrožení a jsou poučeni, jak se mají připravovat ke zpovědi a vyznávat hříchy, se tak budou zpovídat dobře a efektivně.

9. Složitě a patologické případy nelze řešit ve zpovědnici. Existují též životní obtíže, u kterých je zapotřebí delšího rozhovoru mimo zpovědnici nebo které vyžadují duchovní

vedení. V samé zpovědi je třeba místo toho, abychom ztráceli čas hledáním satanských „vrátek“, otevírat věřící vůči slovu Božímu, důvěře v sílu Boží milosti, změně smýšlení tak, aby žili evangelium v reáliích svého života a povolání. Z tohoto hlediska se „vrátková zpověď“ jeví dokonce jako satanova provokace. Svátost smíření místo toho, aby se stala místem setkání člověka s milosrdnou Boží láskou, jež uzdravuje a léčí, se stává konfrontací se silami zla, která vyvolává strach. Místo zavírání „vrátek“ před satanem je tedy nutno penitenta ještě více otevřít vůči Kristu a v Něk pak vůči novosti křesťanského života, aby v něm přetrvávalo „sémě Boží“ (slovo Boží, milost, Duch svatý), protože jen takový člověk se nemůže dopouštět hříchů (srov. 1 J 3,9).

10. „Vrátková zpověď“ vzbuzuje rovněž řadu výhrad dogmatického a religiologického charakteru. Z pastoračního hlediska je vhodné se ptát, v čem spočívá její „úspěch“. Proč se chtějí věřící tímto způsobem zpovídat? Zdá se, že hlavním motivem je zde zkušenost ovládnutí nějakým konkrétním zlem. Člověk má pocit, že neovládá svůj život; zdá se mu, že jej poutá jakási temná síla a táhne jej dolů. Z tohoto hlediska se „vrátková zpověď“ jeví jako konkrétní nabídka osvobození. Je však třeba podotknout, že zdroje ovládnutí člověka mohou být velmi různé. Nemají nutně démonický charakter, o čemž, jak se zdá, příznivci „vrátkové zpovědi“ zapomínají. V souladu s biblickým svěděním je prvním a základním zdrojem ztráty svobody hřích (hamartia). Hřích není jen aktem neposlušnosti vůči Bohu, ale také mocí, jež člověka zotročuje a ovládá: „každý, kdo hřeší, je otrokem hříchu“ (Jan 8,34; srov. Gal 4,3). Tuto zotročující moc hříchu nelze identifikovat s mocí zlého ducha. Bible sice poukazuje na vztah mezi ním a hříchem, avšak tento vztah nemá nezbytně nutný charakter (hovoří-li se v křesťanském ritu o satanovi, „jenž je hlavním původcem hříchu,“ pak se tato formulace vztahuje k faktickému řádu spásy). Člověk mohl zhřešit i bez satanovy pomoci. Vlastní zdroj hříchu se tedy nenachází mimo člověka, nýbrž v něm samém. Tímto zdrojem je svoboda – jediná „vrátka“, skrze která má zlo k němu přístup: „[...] hřích se uvelebí ve dveřích a bude po tobě dychtit; ty však máš nad ním vládnout“ (Gen 4,7). Je tedy chybou označovat hřích jako „vrátka“, kterými se satan bez povšimnutí vkrádá do lidského života a stává se jeho tichým režisérem. Tato představa se může stát nebezpečnou strategií svalování viny na jiné, a dokonce vnímání sebe sama v kategoriích oběti: „Had mě podvedl a já jsem jedla“ (Gen 3,13). V důsledku toho může demonizace skutečnosti vést k vyhýbání se odpovědnosti za zlo, na jehož počátku jsou naše osobní rozhodnutí a činy. Ve svátosti pokání a smíření člověk dostává příležitost stanout v pravdě a pocítit osvobozující moc Božího milordenství. Stále v něm však zůstává „živná půda hříchu“ (fomes peccati), již tridentský koncil nazývá také „žádostivostí“ (concupiscentia). Tato označení poukazují na jistou náchylnost lidské vůle ke zlu. Tato náchylnost je následkem prvotního hříchu a přetrvává i v člověku ospravedlněném v Kristu – a tedy po svatém křtu. K tomu se přidružují různé přirozené sklony, jejichž zdrojem jsou konkrétní biologické, sociální a kulturní podmínky. Svou roli mohou sehrávat také různé druhy zranění v psychické a duchovní oblasti, jež nejednou sahají až do hlubokých vrstev lidské osobnosti. Z tohoto úhlu pohledu je zřejmé, že ke svátosti smíření nelze přistupovat

magickým způsobem. Uzdravení/osvobození, k němuž v ní skutečně dochází, je procesem, protože bere vždy v úvahu lidskou svobodu a respektuje celou složitou strukturu lidské osoby. Bohužel při „vrátkové zpovědi“ se však tento prvek téměř vůbec neuplatňuje. V důsledku toho vzniká nebezpečí, že penitentovi budou dávány plané sliby, jejichž nesplnění v něm pouze posílí pocit zklamání a frustrace. V duchovním životě neexistuje automatismus. V jediném momentu nelze škrtnout dvacet let života se závislostí nebo potýkání se s nějakým bolestivým problémem a začít vše od začátku. Biblická vize člověka a spásy taková není. Boží milost není nějakým „dobrým fátém“, jež jaksi za zády člověka směřuje vše k dobrému. Gratia supponit naturam. A Bůh přirozenost neporušuje, nýbrž respektuje zákony, které jí sám dal.

11. V poslední době se setkáváme s přehnaným zdůrazňováním satanovy role v životě jednotlivců i celých společností. Dokonce se hovoří o „generačním zlu“, jehož destruktivní síla může odolat dokonce i vodám svatého křtu. Snadno si zde můžeme všimnout jistých dualistických tendencí, jež nemají v křesťanské vizi Boha, světa a člověka žádné opodstatnění. Církev od samého počátku hlásala, že celé stvoření je dobré, protože má svůj zdroj v Bohu, jenž je absolutním dobrem (srov. Gen 1,18; Mdr 1,14; Sk 11,5–10). Neexistuje tedy jakási zlá energie (duchovní či materiální), která by prostupovala realitu a kterou by bylo možno využít pro dobrý či zlý cíl (např. pomocí magických zaklínadel, radiestezie apod.). Také satan je ontologicky dobrý a zlo, které činí, plyne z jeho svobodného rozhodnutí. Zlo je nedostatkem náležitého dobra (privatio boni), v souvislosti s čímž nemůže být ani substanciálním jsoucnem, ani žádným pozitivním stavem věcí (všechno, co je, je dobré: ens et bonum convertuntur). V opačném případě by bylo nutno přijmout existenci dvou principů, jež jsou zdrojem dobra a zla. To je však v hlubokém nesouladu s křesťanským učením o stvoření. Mluví-li se občas o „metafyzickém zlu“ (Leibniz), akcentuje se pouze existenciální a esenciální omezenost jsoucna na pozadí jsoucna absolutního. Křesťanská teologie sice nevylučuje satanské a démonické působení, které pokládá za jeden ze zdrojů hříchu, avšak nezveličuje je. Křesťan žije u vědomí toho, že Kristus satanské síly porazil a že toto Jeho vítězství má definitivní a nezvratný charakter (srov. J 12,31; Ef 1,20–22; Kol 2,15; Zj 12,9). Satan není v žádném případě rovným protivníkem Boha. Nenáleží mu ani žádná moc nad člověkem. Díky Kristovu vítězství na kříži člověk znovu získal ztracenou svobodu a může se podílet na království Božím. Toto osvobození člověka je osvobozením „od“ a současně i osvobozením „k“; osvobozením, jež umožňuje konat to, co vede ke spásnému sjednocení s Bohem a co ve světě ukazuje Kristovo vítězství na kříži. V kontextu „vrátkové zpovědi“ to znamená: samo uzavírání „vrátek“ nestačí; mnohem více je třeba otevírat člověka vůči Bohu a Jeho spásnému slovu (srov. Mt 12,43–45; L 11,24–26).

12. Démonizace reality, příznačná pro stoupence „vrátkové zpovědi“, je spjata s jednoznačně negativním hodnocením nekřesťanských náboženství, obzvláště náboženství Východu. Je třeba rozhodně prohlásit, že stanovisko katolické církve takové

není. Druhý vatikánský koncil výslovně konstatuje: „Katolická církev neodmítá nic, co je v těchto náboženstvích pravdivé a svaté. S upřímnou vážností se dívá na jejich způsoby chování a života, pravidla a nauky. Ačkoli se v mnohém rozcházejí s tím, co ona věří a k věření předkládá, přece jsou nezřídka odrazem Pravdy, která osvěcuje všechny lidi” (NA 2).

13. Se zřetelem k výše uvedeným poznámkám postulujeme, aby církevní orgány oficiálně zakázaly praktikování tzv. vrátkové zpovědi. Její potřebu vhodně naplňuje církví vyzkoušená a přijatá praktika generální zpovědi, kterou je třeba, abychom předešli nedorozuměním, nazývat „generalní”, a nikoli zpovědi „vrátkovou” či jinou. Duchovním pastýřům pak doporučujeme, aby svátost pokání a smíření slavili častěji v její druhé podobě (smíření mnoha penitentů s individuálním vyznáním hříchů a rozhřešením), a to především ve dnech adventu, v postní době a během farních duchovních cvičení. Je také vhodné věřící nabádat k tomu, aby využívali duchovního vedení a exercicií různého druhu. Tam, kde je to odůvodněné a nutné, je třeba vybízet věřící k tomu, aby vyhledali pomoc psychoterapeuta či diecézního exorcisty.